

Сплав «реального й «уявного» («Аннет»)

Віра Стіврinia

74-й Каннський кінофестиваль відкрився музично-психологічною драмою «Аннет» (2021) французького режисера Леоса Каракса (Leos Carax), що здобув перемогу в конкурсі у номінації «найкраща режисура». Автори сценарію – брати Рон та Рассел Мейл, засновники музичної групи «Спаркс» – кілька років працювали над партитурою рок-опери, поки не зустріли Каракса, і той загорівся ідеєю перетворити їхній музичний твір на фільм.

Якось Леоса Каракса запитали, його ім'я є справжнім чи вигаданим. Він відповів: «Це справжнє вигадане ім'я». Це парадоксальне твердження якнайкраще характеризує творчість кінорежисера – триразового учасника основного конкурсу в Каннах (1999, 2012, 2021), призера «Берлінале» (1987), дворазового номінанта премії «Сезар» (1985, 2013), лауреата МКФ в Локарно (2012). За 37 років творчої діяльності він зняв лише шість повнометражних картин, кожна з яких так чи інакше розповідає про нього самого.

Леос Каракс – псевдонім Алекса Крістофа Дюпона, анаграма складена зі слів «Алекс» і «Оскар», котра об'єднує символ Голлівуду й справжнє ім'я паризького вундеркінда, який народився в 1960 році в сім'ї французя й американки та вже в підлітковому віці почав писати для престижного журналу «Кайє дю сінема» (*Les Cahiers du cinéma*). Невдовзі він дебютував у кіно короткометражною «Задушливий блюз» (1980), а в 1984-му – зняв першу повнометражну картину «Хлопець зустрічає дівчину», запровадивши на головні ролі свою кохану Мірей Пер'є та на той момент безробітного актора Дені Лавана, свого ровесника, котрий надовго став альтер-его режисера. У 26 років Каракс сформувався як художник, створивши дві наступні частини «трилогії про Алекса»: один зі своїх найкращих фільмів – драму «Погана кров» (*Mauvais Sang*), відзначену премією Берлінського кінофестивалю «за відкриття нових шляхів у кіномистецтві» (1987) та стрічку «Коханці з Нового мосту» (1990), котра, попри рекордний для французької кіноіндустрії бюджет, не мала успіху в прокаті, однак була визнана критиками однією з найстильніших картин десятиліття. Головного героя в обох знову зіграв Лаван, а героїню – тодішня дівчина Каракса Жюльєт Бінош, стосунки з якою невдовзі закінчилися. Новою музою режисера стала російська акторка Катерина Голубева, котра зіграла головну роль у його драмі «Пола Ікс» (1999). Її

Кадр з фільму «Аннет». Режисер Леос Каракс. США, Мексика, Франція, Німеччина, Бельгія, Швейцарія, Японія. 2021.

пам'яті присвячено картину «Святі мотори» (2012), з незмінним Дені Лаваном у головній ролі. Фільми Каракса – це завжди химерні ігри з реальністю і вимислом, межі між якими розмиті.

За великим рахунком, театр і акторську майстерність можна розглядати як «неправду», адже актори мають справу з вигаданими світами й вдають із себе інших людей. Разом із тим театр є місцем, де можна сказати правду. Можливо, єдиним. Правда негарна. Правда болісна. Правда часом буває дурною й несправедливою. Справжнє життя часто відкидає це, театр це приймає. Так само і Леос Каракс. «Аннет» – його шостий повнометражний фільм – сміливе дослідження цих ідей.

Жанр мюзиклу передбачає високий рівень художньої умовності. Адже виходити на сцену й співати про свої почуття – це штучно, «неприродно» за своєю суттю. «Аннет» – це не просто мюзикл, а й драма з елементами фантастичного (поєднання характерне для багатьох фільмів режисера). Картина сповнена нестримної, подекуди саморуйнівної енергії, здається, емоції ледве піддаються контролю й можуть бути виражені лише піснею. Леос Каракс дуже комфортно почувається в цьому сплаві «реального й «уявного», «природного» й «штучного».

В «Аннет» штучність свідомо підкреслена від самого початку. У перших кадрах бачимо музикантів і співаків, які збираються у студії звукозапису, в той час як техніки налаштовують звук. Гурт починає виконувати першу пісню «Отже, розпочнемо» (*So May We Start* – англ.). Звук стає все голоснішим, пісня поступово «розростається» і от уже вся творча група: співаки, актори, технічні працівники, сам режисер і його реальна дочка Настя, котрій присвячено картину, – встають і виходять зі студії й, продовжуючи співати, йдуть вулицями Лос-Анжелеса, збираючи людей за собою. Пісня «Отже, розпочнемо» нагадує вступні та

заключні промови в п'єсах Шекспіра, коли герой звертається безпосередньо до глядачів, попереджаючи їх про те, що вони зараз побачать, коментуючи події на сцені або навіть вимагаючи оплесків. Перша сцена – своєрідна маніфестація творчих принципів «Аннет»: все є штучним, але від цього не менш реальним.

Сюжет фільму похмуро-драматичний з елементами фантастики. Адам Драйвер грає Генрі Макгенрі, провокативного стендап-коміка, чиї виступи буквально вибухають ворожістю, люттям й антисоціальними тенденціями. Питання чи репрезентує сценічний образ Генрі його справжнє «я» – одна з численних інтриг «Аннет». Коли Генрі запитують: «Чому ти став коміком?» Він відповідає: «Щоб роззброювати людей. Це єдиний відомий мені спосіб сказати правду». Після нетривалого роману Генрі публічно заявляє про заручини з всесвітньовідомою оперною співачкою Енн Дефрансн (акторка Маріон Котійяр), яка прославилася завдяки вражаючим аріям у сценах смерті. Невідомо як познайомилися герої, як зародилися їхні почуття, ми дізнаємося, що вони шалено закохані, з їхньої спільної пісні «Ми так сильно любимо одне одного», в якій вони оспівують свій нелогічний незапланований роман.

Але ніщо чисте й прекрасне не може тривати вічно. Таблюді шаленіють, обговорюючи кожен крок незвичайної пари. Стосунки закоханих погіршуються. Генрі дає невдалий виступ у Лас-Вегасі, де розповідає про те, що нібито вбив свою дружину, залоскотавши її до смерті. Глядачі освистують коміка, він повертається додому й свариться з Енн. Комедійний номер Генрі – своєрідний акт самодеструкції – породжений відразу до себе й своєї аудиторії. Він мучиться сумнівами, як могла така прекрасна жінка, як Енн, покохати його? Він ревнує Енн до диригента, який аранжує всю її музику. Тим часом, Енн сниться, що шестеро жінок звинувачують Генрі в домаганнях (відсилення до популярного соціального руху проти насилля й домагань #MeToo), а сам комік у сні співачки ледь не вбиває кохану, врізавшись у її машину на мотоциклі. Вона думала, що знає його. Чи можемо ми коли-небудь по-справжньому пізнати іншу людину?

У той час, як зірка Генрі згасає, кар'єра Енн розквітає. Жовта преса буквально «кипить», смакуючи професійний крах коміка. Тут є перегуки з картинами «Зірка народилася» та «Нью-Йорк, Нью-Йорк», знаменитими кіномюзиклами, у яких творчі люди щосили намагаються зберегти рівновагу, коли один партнер є менш успішним за другого. В цій метушні у Генрі та Енн народжується донька Анетт, зображена дерев'яною лялькою-маріонеткою. Генрі страждає від професійної нереалізованості й заздрить успіху дружини. Шлюб розпадається. Сподіваючись налагодити стосунки, подружжя разом з маленькою дочкою їде в круїз на власній яхті. Судно потрапляє в сильний шторм, під час якого п'яний Генрі змушує Енн танцювати з ним на палубі. В результаті жінка падає в море і гине.

Каракс завжди знімає особисте кіно, та навіть за його стандартами стрічка «Аннет» аж надто відверта. Перший рядок діалогу у фільмі промовляє сам режисер, повідомляючи своїй дочці Насті про початок шоу. Мати Анастасії, ак-

торка Катерина Голубева – фактична дружина режисера, у 2011 році померла за нез'ясованих обставин. Її смерть незримо присутня чи не в кожній сцені фільму «Святі мотори». Над «Аннет» також «нависають» відчуття втрати, провини, горя, мов привиди, які живляться ненавистю героя до себе. «Цей жахливий потяг подивитися вниз», – співає Генрі. «Наполовину в жаху, наполовину з полегшенням я кинув погляд у безодню». Темрява, депресія, ненависть – це монстри, відрозливі й спокусливі водночас. Генрі часто нависає над Енн як величезний демон зла. Їхній усамітнений лісовий котедж у густих заростях, з басейном, який світиться потойбічним зеленим світлом, нагадує зачарований будинок із якоїсь зловісної казки. Любов звільняє Генрі, але любов також заганяє його в глухий кут. Це суперечність, яку він не може розв'язати. Йому доведеться знищити кохання, і йому нікого буде звинувачувати, окрім самого себе. У вигаданих світах Каракса завжди є схильність до саморуйнування, особливо коли йдеться про кохання. Кохання – це муки й спокута. Блаженство має гіркий присмак. Якщо в перших кадрах картини режисер кличе свою дочку приєднатися до нього, то заключні рядки він обурено бурмоче до публіки: «Перестаньте дивитися на мене». Так ніби він і його фільм сказали забагато.

Каракса завжди заворожувало динамічне протистояння високого й низького, божественного натхнення й грубих, гротескних інстинктів. (Цей конфлікт особливо виразно постає у «Святих моторах»). Його персонажі – це тролі та ангели, їхнє внутрішнє життя передається через сюрреалістично надмірні рухи, жести, танці. У зв'язку Генрі й Енн режисер побачив ідеальне втілення цієї динаміки. В «Аннет» він сміливо занурюється в жорстоку, суперечливу магію самого творчого акту. Генрі, який готується до виступу, практикуючи боксерські рухи за лаштунками, щоразу виходить на поєдинок із наговпом, він завжди зневажливо дивиться в обличчя публіці, котра ковтає те, що він їй пропонує. Генрі, здається, не здатний виразити ні радості, ні вдячності. Мистецтво Енн, навпаки, витончене, благородне, спокутне. (Проте ми не бачимо її аудиторію; здається, режисер більше ототожнює себе з Генрі, ніж з Енн). Леос Каракс захоплений самим процесом творення й сучасний глядач не на першому місці у списку його пріоритетів. Коли на пресконференції в Каннах, де він представляв свою стрічку «Holy Motors», режисера запитали, що публіка може почерпнути з його картини, Каракс відповів: «Я не знаю, хто така публіка. Я лише знаю, що це купка людей, які дуже скоро помруть».

Коли кохана запитує Генрі, як пройшов його виступ, він каже, що «вбив» їх. Коли він запитує, як у неї все пройшло, Енн відповідає, що «врятувала» їх. Він, як справжній комік, завжди вбиває, вона, як справжня сопрано, вмирає, а фільм «Аннет», як і Аннет-дитина, розривається між двох полюсів. Що криється за художнім поривом: садизм чи милосердя? Любов чи ненависть? Художник хоче зробити глядачам боляче чи спокутувати їх провини? У заворожливо-гарній картині Каракаса більше запитань, ніж відповідей.